

Van: Stichting “Wij vertrouwen stemcomputers niet”

Linnaeusparkweg 98
1098 EJ Amsterdam
The Netherlands

tel: +31 20 463 6394

fax: +31 20 663 8511

mail: info@wijvertrouwenstemcomputersniet.nl

Aan: Rechtbank Alkmaar
Sector Bestuursrecht
Postbus 251
1817 BC Alkmaar

Afzender: NL-1098 EJ 98^{hs}

Betreft: Goedkeuringsbesluit stemcomputers
Uw kenmerk: procedurenummer 07 / 2268 BESLU
Ons kenmerk: BR Beroep 1

Amsterdam, 30 augustus 2007,

Zeer geachte rechters en griffiemedewerkers,

Op 20 augustus jongstleden ontving de rechtbank in Amsterdam van ons een pro-forma beroepsschrift inzake een beslissing op bezwaar van het ministerie van BZK met betrekking tot stemcomputers. Deze week ontvingen wij van u een schrijven (gedateerd 27 augustus 2007) dat deze zaak wegens grote werkvoorraden bij de Rechtbank Amsterdam in Alkmaar behandeld zal worden en een kennisgeving dat de gronden voor het beroep nog ontbraken. Middels dit schrijven voldoen wij aan onze toezegging u de gronden voor het beroep toe te zenden.

Bredere context

Sinds de zomer van 2006 proberen wij aandacht te vragen voor het feit dat het vertrouwen in stemcomputers in Nederland eigenlijk nergens op gebaseerd is. Onze stichting heeft in het afgelopen jaar zelf technisch onderzoek aan stemcomputers en uitslagberekeningssoftware verricht, meerdere Wob-verzoeken ingediend en juridische procedures gevoerd. Na uitvoerig onderzoek stelden wij vast dat de besluitvorming, de wet- en regelgeving, de leveranciers en de stemcomputers zelf over de gehele linie niet deugen. Onze activiteiten hebben geleid tot onder meer de schorsing van de goedkeuring van de Sdu NewVote stemcomputers, een zeer kritisch rapport van een verkiezingswaarnemingsmissie van de OVSE, Kamervragen, meerdere debatten in de Tweede Kamer, verontruste hoofdartikelen in meerdere dagbladen en de benoeming van twee overheids-commissies. Één rapport is inmiddels af, en dat is uitermate kritisch. Betreffende de grondwettelijke toelaatbaarheid van de ook in Nederland gebruikte Nedap stemcomputers is thans een zaak in behandeling bij het Duitse Bundesverfassungsgericht waarvoor ons technisch onderzoek mede de basis vormt.

Al deze zaken vormen weliswaar geen onderdeel van deze procedure, maar onderstrepen wel dat objectief vast te stellen is dat er zeer grote problemen rond stemcomputers zijn en dat het van groot belang is dat aan de waarborgen zoals die gesteld zijn in de “Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997” (hierna: de Regeling) strikt de hand gehouden wordt. Dit geldt temeer omdat gebleken en door de staatssecretaris in het politieke domein ook toegegeven is dat deze Regeling op vele vlakken tekort schiet en nog lang niet genoeg waarborgen biedt. De staatssecretaris lijkt op dit vlak in het politieke domein hele andere dingen te zeggen dan in het juridische domein.

De procedure tot nu toe

Op 2 maart 2007 keurde toenmalig minister Nicolaï alle in Nederland in gebruik zijnde Nedap stemcomputers goed. Dit deed hij op basis van één al op 8 november 2006 ten behoeve de vorige goedkeuring afgegeven verklaring van de firma Brightsight, die als keuringsinstelling in de zin van de Regeling is aangewezen. Op 30 maart 2007 ging onze stichting in bezwaar tegen dit besluit. Op 18 juni vond, na enig uitstel op verzoek van de firma Nedap die als belanghebbende in de procedure is betrokken, de zitting van de bezwaarcommissie plaats. Op 10 juli 2007 verzond de staatssecretaris het besluit op bezwaar. Hierin verwierp zij alle door ons aangevoerde argumenten en handhaafde ze het bestreden besluit.

Volledigheidshalve stuur ik u op chronologische volgorde de briefwisseling met de minister die aan het bestreden besluit vooraf ging, het bestreden besluit zelf, ons bezwaar, alle stukken die wij voor de hoorzitting ontvingen, onze pleitnota voor de hoorzitting alsmede die van de firma Nedap, het verslag van de hoorzitting, het besluit op bezwaar en ons recente pro-forma beroepsschrift. Daarnaast treft u, louter ter uwer informatie, een kopie van het rapport van de commissie Besluitvorming Stemmachines (de commissie Hermans) waarnaar in dit schrijven verwezen wordt. Ons oorspronkelijke bezwaar alsmede onze pleitnota voor de hoorzitting gelden hier als ingevoegd.

De redenen waarmee de staatssecretaris ons bezwaar ongegrond verklaart overtuigen ons niet. In deze beroepsprocedure handhaven wij dan ook onder verwijzing naar ons oorspronkelijke bezwaarschrift en onze pleitnota voor de hoorzitting alle eerder genoemde gronden waarop wij menen dat het bestreden besluit vernietigd dient te worden. Na bestudering van het besluit op bezwaar voegen we daar de hierna volgende argumenten en overwegingen aan toe.

Tijdelijke goedkeuring / beroepsmogelijkheden

Door in de goedkeuringsbesluiten volkomen onduidelijk te houden of het hier een kleine wijziging of een hele nieuwe goedkeuring betreft, door het zeer laat bekendmaken van deze besluiten en door het stellen van steeds wisselende termijnen en voorwaarden heeft het ministerie een situatie geschapen waarin niemand meer weet waar hij/zij aan toe is. De periodieke herkeuringen waarin de Regeling voorziet zijn door de recente besluiten feitelijk betekenisloos geworden en mogelijkheden om tegen de gang van zaken in bezwaar of beroep te gaan zijn er feitelijk niet meer.

Onze stichting heeft vanaf het prille begin van haar campagne duidelijk gemaakt dat het er haar niet om te doen is om het goede verloop van de verkiezingen te frustreren. Sterker nog: wij hebben verontruste kiezers er bij herhaling toe opgeroepen om vooral wel te gaan stemmen, en wij hebben geen acties ondernomen die de betrouwbaarheid van de uitslag in gevaar zouden kunnen brengen. Ook hebben we in de aanloop naar de Tweede

Kamerverkiezingen van november 2006 een civiel Kort Geding ingetrokken terwijl er slechts aan een deel van onze grieven gehoor was gegeven. (De minister heeft toen de goedkeuring van de Sdu NewVote stemcomputer geschorst.) Deze intrekking was primair ingegeven door het feit dat doorzetting van het Kort Geding de organisatie van de verkiezingen in gevaar zou kunnen brengen.

De staatssecretaris schrijft in besluit op bezwaar op pagina 7: *“Het argument dat de goedkeuringen slechts kort voor de verkiezingen werden afgegeven en dat daarmee de bezwaar-en beroepsmogelijkheden worden beperkt, treft eveneens geen doel. Het had u immers vrijgestaan tegen het besluit van de minister een voorlopige voorziening aan te vragen bij de president van de rechtbank.”*

Het wekt in onze ogen enige bevreemding dat de staatssecretaris het op het laatste moment aanvragen van een voorlopige voorziening kennelijk ziet als een volwaardige vervanging van de bestuursrechtelijke beroepsmogelijkheden die door de timing van de genomen besluiten zijn verdwenen. Een voorlopige voorziening vragen m.b.t. goedkeuringsbesluiten die nu kennelijk stelselmatig enkele dagen voor de verkiezing worden gepubliceerd kan enkel en uitsluitend leiden tot chaos en ontwrichting van het verkiezingsproces. Het behoeft daarnaast nauwelijks betoog dat de gesuggereerde rechtsgang een vrijwel onmogelijke druk op de voorzieningenrechter legt en derhalve nooit een reële vervanging voor de verdwenen beroepsmogelijkheden kan vormen.

Definitie stemmachine

Onder ad. b van het besluit op bezwaar (pagina 7) blijkt al uit de weergave van onze argumentatie dat een hoofdlijn van ons bezwaar mogelijk niet begrepen is. Het is ons volkomen helder dat de definitie van een stemmachine zoals die in de Regeling staat het toelaat om om het even welke hulpapparatuur al dan niet binnen het begrip te slepen. De regelgeving stelt echter wel een aantal eisen aan wat een stemmachine moet kunnen. Door te stellen dat alleen de apparatuur die in het stemlokaal wordt gebruikt binnen de definitie valt beschikt de stemmachine ineens niet meer over een aantal belangrijke functies die een stemmachine volgens de regeling wel moet kunnen uitvoeren om te kunnen worden goedgekeurd. Het betreft hier geen betekenisloze details: Zo kunnen bijvoorbeeld kandidatenlijsten niet op een stemmachine maar slechts op de ongekeurde hulpapparatuur worden ingevoerd. Wij verwijzen naar het diagram dat is gevoegd bij onze pleitnota voor de hoorzitting in de bezwaarprocedure.

Wij hebben de minister destijds weliswaar gewezen op dit probleem (zie de briefwisseling die aan het oorspronkelijke besluit vooraf ging), maar de aangevoerde argumentatie beriep zich uitsluitend op de regelgeving die uit 1997 dateert. Er zijn geen nieuwe feiten of inzichten die de definitie van een stemmachine betreffen. Het enige nieuwe feit is de melding van de vaststelling dat het ministerie van BZK kennelijk al enige tijd stemmachines goedkeurt die, om het even welke definitie van stemmachine wordt gehanteerd, niet aan de wettelijke eisen voldoen. Het feit dat wij de voorganger van de staatssecretaris er voor het besluit nadrukkelijk op is geweest betekent alleen dat zij zich rond dit besluit niet kan terugtrekken op “we hebben het altijd zo gedaan en we wisten niet dat dat fout was”. Door de huidige praktijk te benoemen als de “tot dusverre gangbare interpretatie” en te doen alsof wij met iets geheel nieuws zijn aangekomen probeert de staatssecretaris de evidente onrechtmatigheid van de huidige goedkeuring te verbloemen.

Het rapport van de commissie Hermans zegt hierover, op pagina 49: *“Als laatste komt het onderwerp van de uitslagberekeningsprogrammatuur, of feitelijk het gehele integraal stem systeem, weer boven water. Als de stichting wij vertrouwen stemcomputers niet erachter komt wat het ministerie, de Kiesraad en TNO al tien jaar weten, namelijk dat deze software aan geen enkele test, keuring of goedkeuringsprocedure is onderworpen, antwoordt minister Nicolai op 1 februari 2007 dat de stichting dit goed heeft gezien.”*

Dat de staatssecretaris alle gebruikte technische onderdelen nu expliciet in een nieuwe regeling gaat opnemen is weliswaar verheugend en geeft aan dat ze wel aanvoelt dat de huidige praktijk verkeerd is. Helaas poogt zij hiermee tevens de aandacht af te leiden van het feit dat de Nedap stemcomputers zoals ze nu gekeurd zijn simpelweg niet voldoen aan de eisen zoals die gesteld zijn in de regelgeving zoals die gold op het moment dat het bestreden besluit genomen werd.

Stemgeheugens

In de feitenweergave onder punt 1 van het besluit op bezwaar staat op de eerste pagina dat de minister zich *“op het standpunt [stelt] dat de ISS-software waarmee de stemgeheugens worden geprogrammeerd en de programmeereenheid geen onderdeel zijn van de keuring maar dat de geprogrammeerde stemgeheugens dat wel zijn.”*

Dit is een even opmerkelijke als gemakkelijk te ontcrachten stelling: de keuring vindt immers niet elke verkiezing plaats. De feitelijke keuring waarop het bestreden besluit is gebaseerd dateert van voor de Tweede Kamerverkiezingen van november 2006 en kan dus per definitie niet hebben plaatsgevonden met geprogrammeerde stemgeheugens voor de verkiezing waar het besluit betrekking heeft (de PS verkiezingen van maart 2007), laat staan voor volgende verkiezingen waarvoor de goedkeuring geldig is. De reden dat de staatssecretaris opvoert dat de stemgeheugens gekeurd zijn is volgens de staatssecretaris dus kennelijk om een soort substituut te zijn voor een keuring van de tot nog toe ongekeurde ISS software die de kandidatenlijsten op de stemgeheugens schrijft en die stemmen er aan het eind van de verkiezingsdag vanaf leest. Van deze software wordt voor elke verkiezing een nieuwe versie geproduceerd. Zou deze software al te keuren zijn door te kijken naar de gegevens op de stemgeheugens (wat pertinent niet het geval is), dan moet natuurlijk wel naar door de huidige versie van die software geprogrammeerde stemgeheugens worden gekeken.

De minister heeft in zijn brief weliswaar aangevoerd een aanvullende test te doen met de stemgeheugens voor de provinciale statenverkiezingen van maart 2007, maar heeft niet expliciet aangegeven dat dit in zijn ogen een onderdeel is van de goedkeuring. Tevens vermogen wij niet in te zien hoe de resultaten van een dergelijke test bij volgende verkiezingen uitwerking zouden hebben op de betwiste goedkeuring als deze reeds in rechte onaantastbaar zou zijn geworden.

Als we het besluit op bezwaar van de staatssecretaris nu zodanig interpreteren dat de tests met de geprogrammeerde stemgeheugens wel deel zijn van de keuring dan onderschrijft de staatssecretaris een groot aantal punten in ons bezwaar. Zo voeren wij in ons bezwaar onder meer aan dat deze test niet uitgevoerd is door een door de minister aangewezen goedkeuringsinstantie in de zin van de regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 (hierna: de Regeling). Over deze tests is in de Regeling ook niets geregeld en daarenboven zijn de uitgevoerde tests ook nog eens inhoudelijk volstrekt

betekenisloos (zie ook onze argumentatie uit het pleit bij de hoorzitting tijdens de bezwaarprocedure).

Bij ad c. op bladzijde 9 van het besluit schrijft de staatssecretaris echter dan ineens: *“Mijn voorganger heeft een conformiteitscontrole van de geprogrammeerde stemgeheugens uit laten voeren. Via deze controle is vastgesteld dat geprogrammeerde geheugens adequaat functioneren en de uitgebrachte stemmen correct en volledig weergegeven werden op de gebruikte machines. Voor een dergelijke test is geen wettelijke grondslag nodig. De test is geen keuring in de zin van de regeling en Fox-it is inderdaad geen aangewezen keuringsinstelling zoals bedoeld in de regeling. De minister is echter wel bevoegd aanvullend onderzoek te doen naar het adequaat functioneren van stemmachines. Voor zover dergelijk onderzoek betrekking heeft op zaken die niet vallen onder de keuringen zoals deze in de regeling worden gedefinieerd en door Brightsight worden uitgevoerd, is de minister bevoegd derden dergelijk feitelijk onderzoek te laten doen.”*

De aanvullende test met de stemgeheugens is volgens ons in technische zin volkomen betekenisloos, de argumentatie hiervoor treft u in onze pleitnota voor de bezwaarzitting. Wij beoordelen de hele gang van zaken rond de extra tests van het stemgeheugen dan ook als een zeer bewust door het ministerie opgetrokken rookgordijn dat louter tot doel heeft om op dit punt verwarring te scheppen. Wij merken tevens op dat na lezing van het besluit op bezwaar onduidelijk blijft of de geprogrammeerde stemgeheugens nu in de visie van de staatssecretaris wel of geen deel uitmaken van de keuring: ze beweert ogenschijnlijk in één besluit zowel het één als het ander.

Verzegeling

De staatssecretaris geeft in het besluit op bezwaar op pagina 4 voor het eerst helder aan waarom de Nedap stemcomputers in november nogmaals goedgekeurd moesten worden: *“Nedap heeft in de aanloop naar de verkiezing van 22 november 2006 naar aanleiding van berichten in de media, een aantal wijzigingen aangebracht in de stemmachines om mogelijke manipulatie te bemoeilijken (vervanging van een EPROM door een PROM en het aanbrengen van verzegeling). Naar aanleiding van deze wijzigingen heeft TNO een herkeuring van de stemmachines ex artikel 5 en 8 van de regeling uitgevoerd.”* Dit betekent dat de EPROM/PROM vervanging en de aangebrachte verzegeling dus expliciet door Brightsight zijn bekeken en goedgekeurd.

Na het indienen van ons bezwaar is bij het uitkomen van het rapport van de commissie Besluitvorming Stemmachines (de commissie Hermans) publiek bekend geworden dat de verzegeling niet deugt. Het rapport schrijft over verzegeling: *“Door de verzegeling van de stemmachines “is het niet mogelijk onopgemerkt de stemmachine te openen”. TNO wordt gevraagd te controleren of de gemeenten en de leveranciers de fysieke beveiligingsmaatregelen implementeren.”* Verderop schrijft de commissie: *“Ter voorbereiding op de verkiezingsdag zelf test het NFI een aantal stemmachines. Het blijkt dat ondanks extra verzegelingen het toch niet in alle gevallen uitgesloten is dat het stemgeheugen ongemerkt kan worden verwisseld. Minister Nicolai informeert de Tweede Kamer hierover vertrouwelijk.”*

Hieruit blijkt dat men op het ministerie in ieder geval in november 2006 wist dat de verzegeling niet deugde. In haar beslissing op bezwaar geeft de staatssecretaris aan dat de deugdelijkheid van de verzegeling kennelijk in november 2006 nog zo belangrijk werd gevonden dat het aanbrengen hiervan mede aanleiding was voor een nieuwe keuring.

Het besluit op bezwaar beschrijft op pagina 5 het verloop na de verkiezingen van november 2006 met betrekking tot verzegeling: *“De verzegeling is aangepast en het aantal zegels uitgebreid. Voor het overige vonden aan de machines geen wijzigingen plaats. (Kamerstukken 30 800 VII, nr 26). Herkeuring was derhalve niet noodzakelijk, nieuwe goedkeuring echter wel.”*

Het is in onze ogen met de zorgplicht voor een goed verloop van de verkiezingen niet te verenigen om de eerdere (kennelijk ondeugdelijke) verzegeling wel te laten keuren en kennelijk noodzakelijke latere wijzigingen hieraan niet. Los van de vraag of het ministerie dit had moeten laten keuren (wij menen van wel) roept dit de prangende vraag op of de verzegeling nu *wel* deugt.

Er zijn overigens aanwijzingen dat een groot aantal stemcomputers tussen november 2006 en maart 2007 helemaal geen wijzigingen heeft ondergaan, hetgeen op gespannen voet staat met de feitenweergave uit het besluit op bezwaar. In het besluit op bezwaar spreekt de staatssecretaris zichzelf op dit punt overigens ogenschijnlijk alweer tegen door elders in de tekst te stellen dat er tussen de twee verkiezingen juist geen nieuwe aanpassingen aan de stemmachines hebben plaatsgevonden: *“In het goedkeuringsbesluit van 2 maart 2007 is sprake van goedkeuring van stemmachines omdat ten opzichte van het besluit van 17 november 2007 immers geen nieuwe aanpassingen aan de stemmachine hadden plaatsgevonden.”*

Rond een aantal zaken aangaande dit bezwaar zouden wij graag de mogelijkheid open houden om u in een later stadium te vragen om voor de zitting enkele getuigen en/of deskundigen op te roepen.

Conclusie

Op grond van al het aangevoerde verzoeken wij u het bestreden besluit te vernietigen.

Met vriendelijke groet,
Hoogachtend,
Namens de stichting “Wij vertrouwen stemcomputers niet”,

R.V. Gonggrijp (voorzitter)

B.G.J. Wels (penningmeester)

P.S.: Op onze internetsite www.wijvertrouwenstemcomputersniet.nl kunt u alle genoemde en meegezonden documenten ook in digitale vorm vinden (via ‘Juridisch’ in het groene kadertje en daarna ‘bezwaar goedkeuring Nedap’).